

Coöperaties kennen de jongste jaren een groeiende aandacht binnen de academische wereld, het bedrijfsleven, het maatschappelijke middenveld en het beleid. Coöperaties worden tijdens een groeiend aantal studiedagen gewikt en gewogen als mogelijk instrument voor diverse uitdagingen die we vandaag kennen op economisch, sociaal en ecologisch vlak. Cijfers over coöperaties in ons land zijn

echter schaars.

In deze publicatie presenteren we een profielschets van de coöperatieve vennootschappen in België met daarin enkele kerngegevens die de lezer wegwijs maken in het Belgische coöperatieve landschap. We bestrijken daarmee de periode 2005-2010 en baseren ons hiervoor op administratieve gegevens, afkomstig uit de Balanscentrale van de Nationale Bank

van België (NBB), de Kruispuntbank voor Ondernemingen (KBO) en de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ). Dankzij een samenwerking met het Departement Werk en Sociale Economie van het Vlaams Gewest, konden deze gegevens opgevraagd worden bij de Coördinatiecel Vlaams e-Government (CORVE), die deze data samenbrengt in haar Verrijkte Kruispuntbank voor Ondernemingen (VKBO).

Inhoudstafel

- Evolutie van het aantal coöperaties - p. 2
- Juridisch profiel van de coöperaties - p. 3
- Activiteiten van de coöperaties - p. 5
- Economisch gewicht van de coöperaties - p. 6
- Voor de NRC erkende coöperaties - p. 6
- Besluit - p. 8
- Meer informatie - p. 8

Deze publicatie is een samenwerking tussen Coopburo en CESOC en kwam tot stand met medewerking van het departement Werk en Sociale Economie van het Vlaams Gewest en met de operationele steun van CORVE, de Coördinatiecel Vlaams e-Government.

Gelieve deze publicatie te citeren als:

Van Opstal, W. (2012) Coöperaties in België. Profielschets 2005-2010. Leuven: CESOC-KHLeuven & Coopburo.

Deze publicatie kan eveneens gedownload worden op <http://www.coopburo.be> en <http://cesoc.khleuven.be>.

Wat is een coöperatie?

De Internationale Coöperatieve Alliantie (ICA) definieert een coöperatie als ...

"... een autonome organisatie van personen die zich vrijwillig verenigen om hun gemeenschappelijke economische, sociale en culturele behoeften en ambities te behartigen door middel van een onderneming waarvan ze samen eigenaar zijn en die ze democratisch controleren."

Coöperaties zijn met andere woorden ondernemingen waarbij niet zozeer winstmaximalisatie maar veeleer het vervullen van gemeenschappelijke behoeften centraal staat. De leden van een coöperatie kunnen zowel natuurlijke personen als rechtspersonen zijn. Ze hebben een aandeel in de kapitaalstructuur en participeren in de winsten en de risico's van hun coöperatie. Bovendien zorgt de vrije en open toetreding van leden ervoor dat het kapitaal van een coöperatie variabel is.

Ideaaltypisch werken coöperaties volgens een aantal principes:

1. Vrijwillig en open lidmaatschap
2. Democratische controle door de leden
3. Economische participatie door de leden
4. Autonomie en onafhankelijkheid
5. Onderwijs, vorming en informatieverstrekking
6. Samenwerking tussen coöperaties
7. Aandacht voor de gemeenschap

Deze principes gelden als leidraad voor coöperatieve ondernemers en zijn wereldwijd in meer of mindere mate overgenomen in de wetgeving voor coöperaties.

Evolutie van het aantal coöperaties

Op 31.12.2010 kende België 26.626 actieve coöperatieve vennootschappen in normale juridische toestand.¹ De hernieuwde aandacht voor coöperaties in ons land betekent echter niet noodzakelijk dat het aantal coöperatieve vennootschappen in ons land ook toegenomen is. Integendeel: het aantal coöperatieve vennootschappen in België kent over de periode 2005-2010 zelfs een geringe terugval van gemiddeld 0,62 % per jaar. De jongste jaren merken we daarbij wel een vertraging van deze daling, tot 0,39 % in 2010.

Grafiek 1 Evolutie aantal coöperatieve vennootschappen (in normale juridische toestand) in België

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2012)

Achter de globale tendens in grafiek 1 zit echter een zeer verscheiden dynamiek, zoals we ook verder in deze tekst zullen zien.

Uitgesplitst per regio, zien we in tabel 1 dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verhoudingsgewijs veel coöperatieve vennootschappen telt. Dit valt onder meer te verklaren door

het feit dat de gehanteerde gegevens betrekking hebben op de hoofdzetel van de coöperatie die, omwille van de centrale economische positie van Brussel, relatief vaker in de hoofdstad is gelegen.

Daarnaast merken we op dat het Waals Gewest de meeste coöperaties telt, met de provincie Luik als

koploper van alle Belgische provincies.

Daar waar de terugval van het aantal coöperaties het sterkst was in de provincies West-Vlaanderen en Luik, merken we in het bijzonder een positieve dynamiek binnen de provincie Waals-Brabant op, met een netto-toename van het aantal coöperaties gedurende de jongste vier jaar.

Tabel 1 Aantal coöperatieve vennootschappen (in normale juridische toestand), volgens regio en provincie

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2005-2010	2009-2010
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	7.788	7.717	7.703	7.645	7.627	7.648	-1,80%	0,28%
Vlaams Gewest	8.971	8.869	8.806	8.762	8.721	8.666	-3,40%	-0,63%
Antwerpen	2.681	2.650	2.654	2.636	2.627	2.623	-2,16%	-0,15%
Vlaams-Brabant	1.601	1.567	1.571	1.594	1.585	1.564	-2,31%	-1,32%
West-Vlaanderen	1.662	1.615	1.550	1.540	1.517	1.528	-8,06%	0,73%
Oost-Vlaanderen	2.075	2.095	2.076	2.033	2.025	1.994	-3,90%	-1,53%
Limburg	952	942	955	959	967	957	0,53%	-1,03%
Waals Gewest	10.714	10.600	10.536	10.458	10.382	10.312	-3,75%	-0,67%
Henegouwen	1.769	1.756	1.764	1.740	1.727	1.716	-3,00%	-0,64%
Luik	3.689	3.620	3.557	3.532	3.496	3.453	-6,40%	-1,23%
Waals-Brabant	1.507	1.487	1.480	1.486	1.520	1.530	1,53%	0,66%
Namen	1.526	1.512	1.502	1.480	1.470	1.453	-4,78%	-1,16%
Luxemburg	2.223	2.225	2.233	2.220	2.169	2.160	-2,83%	-0,41%
Totaal	27.473	27.186	27.045	26.865	26.730	26.626	-3,08%	-0,39%

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2012)

Ondanks deze overwegend negatieve tendens, die in het beste geval te lezen valt als een status-quo, merken we op dat ons land relatief veel coöperatieve vennootschappen telt in vergelijking met andere landen. Zo vinden we binnen de EU alleen in Italië en Spanje meer coöperaties terug en komt het Belgische cijfer in absolute termen ongeveer overeen met dat van Frankrijk.

¹ De VKBO bevat evenwel gegevens over 38.227 actieve coöperaties. Wij volgen hiervan echter alleen de 26.626 coöperatieve vennootschappen op die zich in 'normale toestand' bevinden. 'Niet-normale toestand' betekent bv. een faillissement, een fusie door overneming, juridische ontbinding of nietigheid of een sluiting van vereffening. Zulke dossiers worden soms jarenlang meegenomen in administratieve databanken alvorens ze afgesloten worden, wat het grote verschil tussen de 38.227 actieve en de 26.626 coöperatieve vennootschappen in normale toestand verklaart.

Hoe meet je het aantal coöperaties in België?

In welke mate en op welke wijze de Belgische coöperaties de ICA-principes toepassen kunnen we helaas niet meten. De beschikbare administratieve gegevens laten ons kort samengevat toe om het aantal coöperaties in België op twee manieren te meten. Een eerste methode is het opvolgen van alle coöperatieve vennootschappen in ons land. Een voordeel van deze methode is haar volledigheid en haar meetbaarheid. Een nadeel van deze methode is dat lang niet alle coöperatieve vennootschappen daadwerkelijk werken volgens de ideaaltypische definitie van de ICA. Een tweede methode bestaat erin je te beperken tot de coöperaties die erkend zijn voor de Nationale Raad voor de Coöperatie (NRC). Deze piste heeft dan wel het voordeel dat er een controle plaatsvond door de FOD Economie op de mate waarin een erkende coöperatie voldeed aan een aantal erkenningsvoorwaarden die geïnspireerd zijn door de ICA-principes. Toch heeft deze piste ook haar beperkingen aangezien lang niet alle coöperaties die werken volgens de ICA-definitie deze erkenning aangevraagd hebben. Zo is het bestaan van de NRC, laat staan de voordelen van een erkenning, vaak nog onbekend bij tal van coöperatieve vennootschappen.

In deze publicatie bewandelen we beide pistes: we presenteren eerst cijfergegevens voor alle coöperatieve vennootschappen en sluiten af met een specifieke profielschets van de voor de NRC erkende coöperaties.

Juridisch profiel van de coöperaties

Sinds 1873 kent het Belgische recht een juridisch statuut voor coöperatieve ondernemingen: de coöperatieve vennootschap (CV). Hoewel deze vennootschapsvorm al sinds 1991 hervormd werd in een variant met beperkte aansprakelijkheid (CVBA) en een variant met onbeperkte aansprakelijkheid (CVOA), zijn nog tal van coöperaties actief met het oude statuut van coöperatieve vennootschap. In 2010 betrof dit nog 41 % van de actieve coöperatieve vennootschappen in normale juridische toestand.

In tabel 2 zien we dat 95 % van de coöperaties in België handelsvennootschappen naar privaatrecht zijn.

Het relatieve aandeel van coöperaties met een verouderde rechtsvorm daalt (logischerwijze), maar ook de

CVBA verliest gaandeweg aan populariteit.

Het CVOA-statuut kent bij de handelsvennootschappen dan weer een succes: tussen 2005 en 2010 zijn er netto meer dan 500 bijgekomen, wat neerkomt op een stijging van 11 %. Op 31.12.2010 kende België trouwens één Europese Coöperatieve Vennootschap (ECV), een rechtsvorm die in 2003 in het leven geroepen werd om grensoverschrijdende activiteiten te kunnen ontwikkelen en Europese samenwerkingsverbanden te kunnen aangaan. De ECV wordt ook wel afgekort als SCE, wat staat voor 'Societas Cooperativa Europaea'.

Naast (de klassieke) coöperatieve handelsvennootschappen kent België ook enkele andere, minder bekende, coöperatieve rechtsvormen. Grafiek 2 (op pagina 4) geeft de sterk verscheiden dynamiek binnen deze verschillende geledingen van het coöperatieve landschap weer. Zo zijn er de coöperaties naar publiek recht. Het betreft in hoofdzaak inter-

Tabel 2 Aantal coöperatieve vennootschappen (in normale juridische toestand), volgens rechtsvorm

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2005-2010	2009-2010
Handelsvennootschappen naar privaatrecht	26.530	26.119	25.886	25.599	25.398	25.244	-4,8%	-0,6%
CVBA	9.346	9.242	9.200	9.063	8.941	8.924	-4,5%	-0,2%
CVOA	4.859	4.937	5.059	5.154	5.281	5.398	11,1%	2,2%
Europese Coöperatieve Vennootschap	0	0	0	1	1	1	.	0,0%
Oude statuten (in hoofdzaak CV)	12.325	11.940	11.627	11.381	11.175	10.921	-11,4%	-2,3%
Coöperaties naar publiek recht	146	130	117	111	108	108	-26,0%	0,0%
CVBA	94	80	69	63	60	60	-36,2%	0,0%
Oude statuten (in hoofdzaak CV)	52	50	48	48	48	48	-7,7%	0,0%
Burgerlijke coöperatieve vennootschappen	578	663	720	789	823	854	47,8%	3,8%
CVBA	495	562	617	666	702	735	48,5%	4,7%
CVOA	83	101	103	123	121	119	43,4%	-1,7%
Coöperaties met sociaal oogmerk	219	274	322	366	401	420	91,8%	4,7%
CVBA-SO	210	261	308	351	385	405	92,9%	5,2%
CVOA-SO	9	13	14	15	16	15	66,7%	-6,3%
Totaal	27.473	27.186	27.045	26.865	26.730	26.626	-3,1%	-0,4%

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2012)

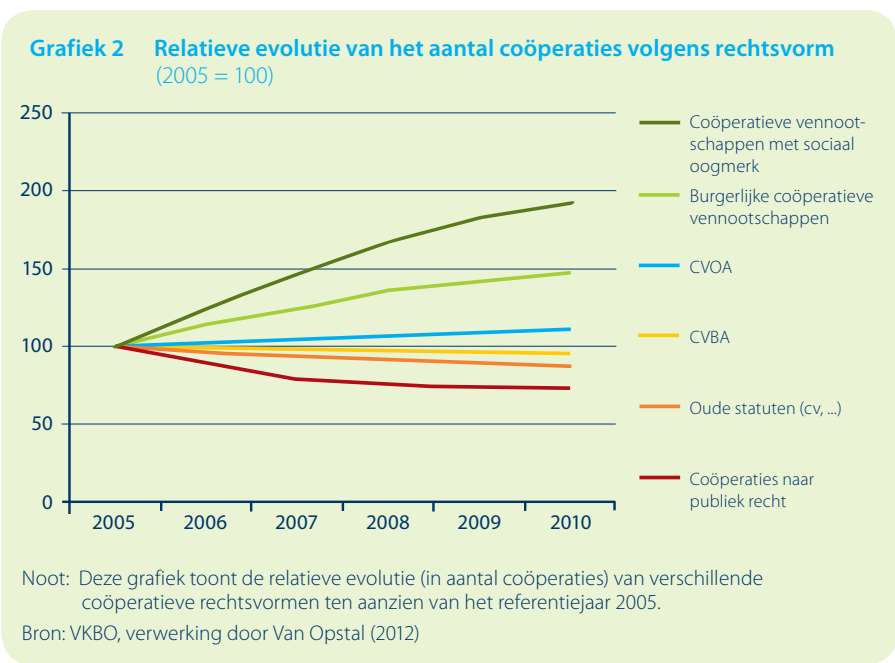
communales, die vooral in het Waals Gewest gevestigd zijn. Hun aantal kende de afgelopen jaren een sterke daling omwille van evoluties binnen de nutsectoren (telecom, gas, elektri-

citeit, ...) waarin deze intercommunales historisch actief waren.

De burgerlijke coöperatieve vennootschappen kennen dan weer een sterke groei van bijna 50 % in de periode 2005-2010.

Burgerlijke vennootschappen zijn vennootschappen die geen handelsactiviteit, maar een burgerlijke activiteit uitvoeren, zoals de praktijken van boekhouders-fiscalisten, advocaten, architecten en bedrijfsrevisoren. Ook sociale huisvestingsmaatschappijen en sociale verhuurkantoren ressorteren al eens onder dit statuut. 54 % van de burgerlijke coöperaties is gelegen in het Vlaams Gewest.

De meest opmerkelijke stijging kunnen we vaststellen bij de coöperatieve vennootschappen met sociaal oogmerk (CVBA-SO en CVOA-SO). Hier merken we bijna een verdubbeling op in de periode 2005-2010. Vooral de CVBA-SO blijkt in trek te zijn. Maar liefst 68 % van de coöperatieve vennootschappen met sociaal oogmerk zijn in het Waals Gewest gevestigd. Een mogelijke verklaring

hiervoor ligt in het feit dat het Waals Gewest oplegt dat het aannemen van het VSO-statuut verplicht is om een erkenning als 'entreprise d'insertion' te verkrijgen. Deze variant op de Vlaamse invoegbedrijven zijn in hoofdzaak actief in het sterk groeiende segment van gezins- en

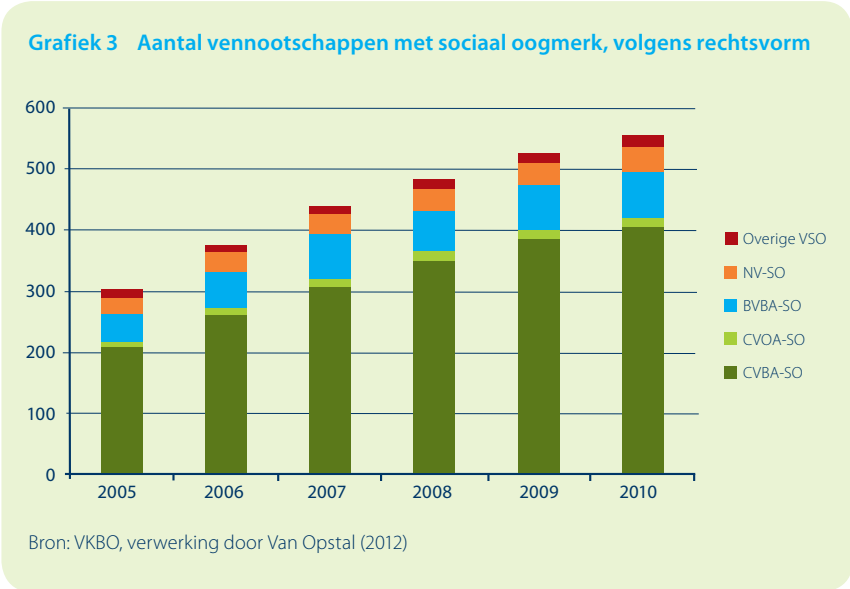
bejaardenzorg aan huis via dienstencheques. In Vlaanderen daarentegen is het VSO-statuut nergens verplicht voor het verkrijgen van een erkenning binnen de sociale inschakelings-economie.

Hoe coöperatief zijn de vennootschappen met sociaal oogmerk?

De vennootschap met sociaal oogmerk (vso) werd in 1995 in het leven geroepen als oplossing voor de onvolkomenheden van het vzw-statuut voor het uit-oefenen van handelsactiviteiten met een sociale doelstelling. Het VSO-statuut is geen rechtsvorm op zich, maar een rechtsmodaliteit die toegevoegd kan worden aan een vennootschapsvorm. Zodoende kunnen we spreken van een NV-SO, een CVBA-SO, een BVBA-SO, enz. Om dit statuut te mogen dragen, moeten diverse bepalingen opgenomen worden in de statuten van de vennootschap. Deze bepalingen tonen echter gelijkenissen met de coöperatieve principes van de ICA en de erkenningsvoorwaarden van de Nationale Raad voor de Coöperatie

(zie verder). Van bij haar ontstaan werd het VSO-statuut vooral door coöperatieve vennootschappen gebruikt. Grafiek 3 geeft het 'marktaandeel' van de verschillende vennootschapsvormen weer binnen de vennootschappen met sociaal

oogmerk. Maar liefst 78 %, of 420 van de 541 vennootschappen met sociaal oogmerk die ons land kende op 31.12.2010, was een coöperatieve vennootschap. In 2005 bedroeg dit 'coöperatieve marktaandeel' nog 74 %.

Activiteiten van de coöperaties

Coöperaties hebben zichzelf als het ware steeds opnieuw heruitgevonden om een gezamenlijk antwoord te bieden op gemeenschappelijke noden. Wereldwijd zien we hoe gezinnen, ondernemingen, middenveldorganisaties en overheden marktfaalingen trachten op te lossen, economische (tegen)macht ontwikkelen en/of schaalvoordelen uitspelen door middel van coöperaties. Als ledenorganisatie kunnen ze mensen en middelen mobiliseren wanneer noch de markt, noch de overheid een antwoord weet te bieden op nieuwe of verschuivende noden in de samenleving. De beperkingen op aandelenoverdracht, de mogelijkheden tot democratische besluitvorming en vrije toetreding van nieuwe vennoten en de mogelijkheid tot maatwerk met diverse stakeholdergroepen kunnen trouwens zorgen voor een sterke lokale verankering van zeggenschap en controle.

Men spreekt van een consumentencoöperatie (of gebruikerscoöperatie) wanneer de coöperatie de samenaankoop van goederen en diensten verricht voor haar leden. Bij een werknemerscoöperatie zijn werknemers eigenaar en betrokken in het bestuur van hun onderneming. Een producentencoöperatie is dan weer een organisatievorm waarbij de coöperatie zorgt voor de afzet, de verwerking en/of de distributie en promotie van de productie van de leden. Binnen een multistakeholdercoöperatie, tot slot, bestaat het lidmaatschap uit een combinatie van meerdere actoren zoals gebruikers, werknemers, leveranciers, maar eventueel ook verenigingen of sociale organisaties.

Deze beweegredenen en organisatievormen binnen het coöperatieve werkveld komen we tegen in een breed spectrum van economische sectoren. Helaas worden deze gege-

Tabel 3 Aantal coöperatieve werkgevers volgens economische activiteit, (hoofdactiviteit NACE-BEL volgens RSZ en RSZPPO)

	2008	2009	2010
Primaire sector	102	103	109
Secundaire sector	776	736	739
Industrie	265	257	258
Bouw	482	449	448
Tertiaire sector	3.889	3.805	3.781
Groot- en kleinhandel	1.122	1.065	1.025
Transport	172	157	145
Horeca	451	455	455
Informatie en communicatie	132	126	137
Financiële sector	477	442	430
Vastgoed	293	294	288
Vrije beroepen, wetenschappelijke en technische activiteiten	816	817	833
Administratieve en ondersteunende diensten	296	313	337
Quartaire sector	387	398	415
Gezondheidszorg en welzijn	260	275	282
Kunst, amusement en recreatie	78	69	74

Noot: niet alle secties uit de NACE-BEL nomenclatuur werden hier weergegeven, waardoor de som van de deelsectoren vaak kleiner is dan deze van de vier grote sectoren (primaire, secundaire, tertiaire en quartaire).

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2012)

vens nergens administratief bijhouden, waardoor het niet mogelijk is om coöperaties statistisch te monitoren volgens deze typologie of volgens hun economische bestaansreden. Wel kunnen we een overzicht geven van economische activiteiten die coöperaties administratief aangeduid hebben volgens de NACE-BEL nomenclatuur. We hanteren daarbij gegevens uit de RSZ- en RSZPPO-administratie, wat betekent dat we ons beperken tot coöperaties die werkgever zijn. Tabel 3 geeft een overzicht van het aantal coöperatieve werkgevers per economische activiteit.

De meeste Belgische coöperatieve werkgevers zijn actief binnen de dienstensector. Vooral activiteiten binnen de groot- en kleinhandel als vrije beroepen, wetenschappelijke en technische activiteiten zijn daarbij veel voorkomend.

Het belang van de landbouwsector in het Belgische coöperatieve landschap is groter dan wat tabel 3 doet

vermoeden, aangezien heel wat landbouwgerelateerde activiteiten ondergebracht zijn in de industrie (bv. de zuivelindustrie) of in de dienstensector (bv. tuinbouwveilingen).

Opmerkelijk is het stijgende aantal coöperaties in de quartaire sector, bv. op het gebied van gezondheidszorg en welzijn.

Economisch gewicht van de coöperaties

Het economische gewicht van de Belgische coöperaties kan op verschillende manieren uitgedrukt worden. Wij kiezen er in deze publicatie voor om dit gewicht uit te drukken in omzet en in tewerkstelling. Omzet geeft immers een indicatie van de economische macht van een coöperatie. Coöperaties genereren immers marktmacht voor hun leden via hun omzet en niet via hun rentabiliteit of hun toegevoegde waarde.

In 2010 bedroeg de totale omzet van de 2748 coöperatieve vennootschappen van wie we omzetcijfers hebben 18,39 miljard euro.²

Dit komt overeen met 5,2 % van het BBP van België. In 2005 bedroeg de totale omzet van de 2621 coöperatieve vennootschappen van wie we dit cijfer hebben nog 14,52 miljard euro, of een bedrag gelijk aan 4,8 % van ons toenmalige BBP. Vergelijkingen van dit omzetcijfer doorheen de tijd zijn echter gevaarlijk, omwille van de beperkte beschikbaarheid van gegevens bij kleinere en middelgrote coöperaties.

Tabel 4 Aantal coöperatieve werkgevers, volgens personeelsklasse (4de kwartaal)

Personeelsklasse (werknemers)	2006	2007	2008	2009	2010
1 - 4	3.461	3.374	3.289	3.186	3.161
5 - 9	872	864	846	845	827
10 - 19	456	468	460	447	446
20 - 49	372	388	402	404	414
50 - 99	103	116	120	122	135
100 - 199	40	44	48	45	44
200 - 499	22	26	30	32	34
500 - 999	9	10	10	9	14
1000+	6	6	8	10	8
Totaal	5.341	5.296	5.213	5.100	5.083

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2012)

Tabel 4 geeft een overzicht van de tewerkstelling bij coöperatieve vennootschappen in België. Deze gegevens zijn afkomstig van de RSZ en hebben telkens betrekking op het 4de kwartaal van het betreffende jaar. Eind 2010 stelden 5083 coöperatieve vennootschappen minstens één persoon tewerk. Eind 2006 waren dit nog 5341 coöperaties, wat neerkomt op een daling met 4,8 %. Deze daling vindt echter hoofdzakelijk plaats bij coöperaties met weinig tot zeer weinig personeelsleden.

Het aantal coöperaties met meer dan 20 werknemers is zelfs gestegen van 552 in 2006 tot 649 in 2010. In 2010 telde België exact 100 coöperaties met 100 werknemers of meer. In 2006 waren er dit nog maar 77. Let trouwens ook op het feit dat 8 coöperaties meer dan 1000 werknemers tewerkstellen.

Voor de NRC erkende coöperaties

Een coöperatie kan een erkenning voor de NRC aanvragen indien ze aan volgende voorwaarden voldoet:

- de vennootschap heeft als doel in de behoeften van haar vennoten te voorzien,
- de toetreding tot de vennootschap is vrij,
- de vennoten-klienten genieten van *ristorno's*,
- alle vennoten binnen eenzelfde aandelengroep hebben dezelfde rechten en verplichtingen,
- de stemming op de Algemene Vergadering is democratisch,
- de bestuurders en commissarissen worden door de Algemene Vergadering benoemd,
- bij winst kunnen de vennoten maximaal 6 % op hun kapitaals-inbreng krijgen,
- de bestuurders en commissarissen worden niet bezoldigd.

Tabel 5 Verdeling van de voor de NRC erkende coöperaties per provincie (per 31.12.2010)

	Erkende coöperaties	%	% alle coöperaties
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	45	8,9%	29%
Vlaams Gewest	144	29%	33%
Antwerpen	30	5,9%	9,9%
Vlaams-Brabant	17	3,4%	5,9%
West-Vlaanderen	32	6,3%	5,7%
Oost-Vlaanderen	37	7,3%	7,5%
Limburg	28	5,5%	3,5%
Waals Gewest	316	63%	39%
Henegouwen	67	13%	6,4%
Luik	45	8,9%	13%
Waals-Brabant	16	3,2%	5,7%
Namen	57	11%	5,5%
Luxemburg	131	26%	8,1%
Totaal	505	100%	100%

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2012)

² Hierdoor hebben we de omzetcijfers van de grootste coöperaties weliswaar in rekening gebracht. Van kleinere coöperatieve vennootschappen, die geen jaarrekening met een volledig schema moeten neerleggen, hebben we echter geen omzetcijfers. Dit bedrag is met andere woorden een minimumschatting.

Sinds 1962 genieten ze in België een specifiek statuut. Ze genieten van een versoepeling van de prospectusplicht bij het ophalen van kapitaal bij het grote publiek. Het dividend dat ze uitkeren is voor een matig bedrag (180 euro), vrijgesteld van belastingen voor de erkende coöperatie zowel als voor de vennoot. Bestuurders die hun voornaamste activiteit wijden aan het dagelijkse beheer of de dagelijkse leiding van een erkende coöperatie, kunnen het sociaal statuut van werknemer aannemen.

Uiteindelijk heeft slechts een fractie van alle coöperaties een erkenning voor de NRC: op 31.12.2010 stonden slechts 505 van de 26.626 coöperatieve vennootschappen ingeschreven in de Kruispuntbank voor Ondernemingen met de hoedanigheid van erkende coöperatieve vennootschap. De verklaringen hiervoor zijn dubbel. Enerzijds is dit een sterke indicatie dat lang niet alle coöperatieve vennootschappen in ons land ondernemen naar de geest van de ICA-principes. Anderzijds toonde eerder onderzoek aan dat coöperaties die wel volgens de ICA-principes ondernemen niet steeds een erkenning bij de NRC aanvragen (1) omdat ze er soms nog nooit van gehoord hebben, (2) omdat de voordelen ervan voor sommige coöperaties weinig relevant zijn, of (3) omdat er onduidelijkheid bestaat omtrent de voorwaarden tot erkenning.³

Wanneer we kijken naar de geografische verdeling van erkende coöperaties, dan zien we in tabel 5 dat maar liefst meer dan een kwart ervan gelegen is in de provincie Luxemburg. Ook de provincies Henegouwen en Namen scoren hoog in die overzicht. Deze verhouding kunnen we echter grotendeels toeschrijven aan het grote aantal machinecoöperaties dat actief is in deze provincies. Veel van deze machinecoöperaties hebben immers een erkenning voor de NRC aangevraagd en verkregen.

Tabel 6 Rechtsvormen van de voor de NRC erkende coöperaties (per 31.12.2010)

	Erkende coöperaties	%	% alle coöperaties
Handelsvennootschappen naar privaot recht	465	92%	95%
CVBA	271	54%	34%
CVOA	176	35%	20%
Europese Coöperatieve Vennootschap	0	0,0%	0,0%
Oude statuten (in hoofdzaak CV)	18	3,6%	41%
Coöperaties naar publiek recht	0	0,0%	0,4%
CVBA	0	0,0%	0,2%
Oude statuten (in hoofdzaak CV)	0	0,0%	0,2%
Burgerlijke coöperatieve vennootschappen	9	1,8%	3,2%
CVBA	7	1,4%	2,8%
CVOA	2	0,4%	0,4%
Coöperaties met sociaal oogmerk	31	6,1%	1,6%
CVBA-SO	31	6,1%	1,5%
CVOA-SO	0	0,0%	0,1%
Totaal	505	100%	100%

Noot: niet alle secties uit de NACE-BEL nomenclatuur werden hier weergegeven, waardoor de som van de deelsectoren vaak kleiner is dan deze van de vier grote sectoren (primair, secundair, tertiair en quartair).

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2012)

Tabel 7 Aantal erkende coöperatieve werkgevers volgens economische activiteit, NACE-BEL (RSZ en RSZPPO), in 2010

	Erkende coöperaties	%	% alle coöperaties
Primaire sector	12	7%	2%
Secundaire sector	19	12%	15%
Industrie	11	7%	5%
Bouw	6	4%	9%
Tertiaire sector	120	73%	75%
Groot- en kleinhandel	54	33%	20%
Transport	1	1%	3%
Horeca	6	4%	9%
Informatie en communicatie	1	1%	3%
Financiële sector	19	12%	9%
Vastgoed	1	1%	6%
Vrije beroepen, wet./techn. activiteiten	21	13%	17%
Administratieve en ondersteunende diensten	17	10%	7%
Quartaire sector	14	8%	8%
Gezondheidszorg en welzijn	6	4%	6%
Kunst, amusement en recreatie	0	0%	1%
Totaal	165	100%	100%

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2012)

Tabel 6 geeft een overzicht van de rechtsvormen die gehanteerd worden door coöperaties, erkend voor de NRC, en vergelijkt deze verhoudingsgewijs met deze van het geheel aan coöperatieve vennootschappen in België. Daarbij valt op dat slechts 31 van de 420 coöperatieve vennoot-

schappen met sociaal oogmerk een erkenning voor de Nationale Raad voor de Coöperatie hebben.

Bekijken we de activiteiten, dan zien we in tabel 7 dat erkende coöperaties in dezelfde sectoren actief zijn als het bredere coöperatieve werkveld.

³ Van Opstal, W. & Gijssels, C. (2008), Coöperatief ondernemen in de brede zin. In: Van Opstal, W., Gijssels, C. & Develtere, P. (red.) Coöperatief ondernemen in België: theorie en praktijk, Leuven: ACCO, pp 155-178.

Tabel 8 Tewerkstelling bij erkende coöperaties, volgens personeelsklasse (4de kwartaal 2010)

Personeelsklasse (werknemers)	Erkende coöperaties	%	% alle coöperaties
1 - 4	76	46%	62%
5 - 9	21	13%	16%
10 - 19	17	10%	8,8%
20 - 49	21	13%	8,1%
50 - 99	16	9,7%	2,7%
100 - 199	7	4,2%	0,9%
200 - 499	4	2,4%	0,7%
500 - 999	3	1,8%	0,3%
1000+	0	0%	0,2%
Totaal	165	100%	100%

Bron: VKBO, verwerking door Van Opstal (2012)

De totale omzet van de 131 (grootste) erkende coöperaties van wie we deze gegevens hebben, bedroeg in 2010 ongeveer 4,2 miljard euro. De erkende coöperaties mogen dan wel een relatief kleine fractie van het aantal coöperatieve vennootschappen vertegenwoordigen, qua economisch gewicht vertegenwoordigen ze 23 % van de coöperatieve omzet in België. Dit komt overeen met 1,2 % van ons BBP.

Wat tewerkstelling betreft, stellen we in tabel 8 vast dat 165 van de 505 erkende coöperaties ook werkgever zijn. De erkende coöperaties die werkgever zijn, stellen daarbij wel op een grotere schaal te werk dan de niet-erkende coöperatieve werkgevers.

Besluit

België telde eind 2010 maar liefst 26.626 coöperatieve vennootschappen. Hoewel hun aantal zachtjes inkrimpt, toont deze profiel-schets een verscheiden dynamiek afhankelijk van de regio, de juridische vorm en de activiteit waarin coöperaties gehanteerd worden als instrument voor het behartigen van de gemeenschappelijke belangen van hun vennoten. Met een totale omzet van 18,39 miljard euro in 2010 zorgen coöperaties in ons land voor schaalvoordelen, marktmacht en lokale controle en verankering voor hun leden. De profielvergelijkingen tussen erkende coöperaties en het bredere werkveld kunnen alvast inspiratie opleveren voor de Nationale Raad voor de Coöperatie in haar zoektocht naar het behartigen van de belangen van de coöperatieve beweging in België.

Meer informatie

Over de auteur

Wim Van Opstal doceert economie, verzorgingsstaat en sociale economie aan de Sociale School Heverlee – KHLeuven en is als gastprofessor sociaal ondernemen verbonden aan de Katholieke Hogeschool Kempen. Als coördinator van het Centrum voor Sociaal en Coöperatief Ondernemen (CESOC-KHLeuven) combineert hij onderwijs, onderzoek, dienstverlening en vorming rond coöperatief en sociaal ondernemen. Hij is onder meer co-editor van Coöperatief ondernemen in België: theorie en praktijk (uitgegeven bij Acco) en ontwikkelde mee een monitoringinstrument voor de sociale economie in Vlaanderen in het kader van het Steunpunt Werk en Sociale Economie.

Hij is bereikbaar op wim.vanopstal@khleuven.be.

Over Coopburo

Coopburo, de coöperatieve dienstverlener van Cera, inspireert en stimuleert om coöperatief te ondernemen. Coopburo sensibiliseert en adviseert mensen, organisaties en beleid rond coöperatief ondernemen. Coopburo draagt zo bij aan het versterken van coöperatief ondernemerschap, een toekomstgericht organisatiemodel om samen te investeren in welzijn en welvaart.

Coopburo richt zich tot profit en non-profitondernemers. De coöperatieve principes zijn immers breed toepasbaar. Het gaat om mensen die actief zijn in elke bedrijfsvorm die oog heeft voor meer dan pure winst. Met hen wil Coopburo actief projecten uitwerken en hen ondersteunen in hun coöperatieve aanpak.

Coopburo
Philipssite 5 bus 10
3001 Leuven
016 27 96 88
<http://www.coopburo.be>
info@coopburo.be

CESOC-KHLeuven
Groeneweg 151
3001 Leuven
016 37 51 00
<http://cesoc.khleuven.be>
cesoc@khleuven.be

